অধ্যায়. ১০.ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ গুণগত আশ্বাস

অধ্যায় গাঁথনি

১০.১ উদ্দেশ্য
১০.২ পৰিচয়
১০.৩ গুণগত শিক্ষাৰ ধাৰণা
১০.৩.১ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাত গুণগত আশ্বাস বা নিশ্চিতকৰণ
১০.৩.২ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাত গুণগত আশ্বাসৰ বিভিন্ন উপায়
১০.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১০.৫ অধিক জানিবলৈ
১০.৬ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
১০.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১০.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰাৰ পিচত আপুনি ঃ—

- গুণগত শিক্ষাৰ ধাৰণাৰ অর্থ নির্ণয় কৰিব পাৰিব,
- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ গুণগত মানৰ আশ্বাস সম্বন্ধে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব,
- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাত গুণগত আশ্বাসৰ বিভিন্ন উপায় সম্বন্ধে আলোচনা কৰিবলৈ সমর্থবান হ'ব।

১০.২ পৰিচয়

এখন দেশৰ সর্বাঙ্গীনভাবে আর্থ-সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক বিকাশ আৰু মানব সম্পদ বিকাশৰ মাজত গভীৰ সম্বন্ধ আছে। প্রকৃততে, জ্ঞান আৰু কৌশলৰ সম্প্রসাৰণৰ আন্তঃসম্বন্ধ হৈছে মানব সম্পদ বিকাশৰ প্রকৃত উপাদান। মানৱ সম্পদসমূহৰ গুণগত মানৰ উন্নয়নে দেশৰ শতকৰা ২০% জাতীয় আয়ৰ ক্ষেত্রত অৱদান আগবঢ়ায় আৰু সেই অৱদানৰ অন্তৰালত থাকে শিক্ষা আৰু প্রশিক্ষণৰ গুণগত বিকাশ।

২০০৮ চনৰ গোলকীয় মন্দাৱস্থাৰ বাহিৰে ভাৰতীয় অর্থনীতি বিগত ৭/৮ বছৰৰ ভিতৰত বার্ষিক উচ্চ হাৰত শতকৰা ৮ৰ পৰা ৯লৈ উর্ধগামী হৈছে। অদূৰ ভৱিষ্যতে এই হাৰ বিশ্ব পৰিক্রমালৈ লক্ষ্য কৰি দুগুণ তথা দ্রুতগতিৰ হ'ব বুলি আশা কৰিব পৰা যায়। এনে উচ্চ হাৰৰ অর্থনৈতিক বৃদ্ধি অবিৰতভাৱে হ'বলৈ হ'লে ভাৰতবর্ষক এখন প্রধান জ্ঞান অর্থনীতিলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব লাগিব; য'ত পর্যাপ্ত আৰু প্রচুৰ পৰিমাণে নিপুন/কৌশলপূর্ণ

আৰু প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত মানৱ শক্তি উপলব্ধ হয়। বৰ্তমানৰ ধাৰামতে কৌশলপূৰ্ণ আৰু প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত মানৱশক্তিৰ গঠনৰ হাৰ আমাৰ দেশৰ অৰ্থনীতিৰ উচ্চ গঠনৰ হাৰৰ অৱস্থিতিৰ ক্ষেত্ৰত অধিকভাৱে উৎসাহজনক নহয়।

স্বাধীনতাৰ পিছত আমাৰ দেশৰ স্বাক্ষৰতাৰ হাৰৰ যথেষ্ট উন্নত অৱস্থা প্ৰদৰ্শিত হৈছে। ১৯৫০-৫১ চনত স্বাক্ষৰতাৰ হাৰ আছিল শতকৰা ১৬.৬৭% আৰু ২০১১ চনত ইয়াৰ উন্নতি সাধন হৈছেগৈ শতকৰা ৭৪.৪%। কিন্তু স্বাক্ষৰতাৰ হাৰ বৃদ্ধি হোৱা অৱস্থাটোৱে 'প্ৰধান জ্ঞান অৰ্থনীতিৰ' নেতৃত্ব প্ৰদানত অধিক প্ৰয়োজনীয়তা নাথাকিব যদিহে অৰ্থনীতিৰ নিশ্চিত বিকাশত উপনীত হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত আমাৰ দেশৰ মানৱশক্তিক প্ৰকৃত নিৰ্দেশনাৱে আগুৱাই লৈ যোৱা নাযায়। দেশখনে কৌশলী আৰু প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত মানৱশক্তি গঢ়ি তুলিব লাগিব আৰু এইটো সম্ভৱপৰ হ'ব বৃত্তিগত দুয়োবিধ উচ্চ শিক্ষাৰ সম্প্ৰসাৰণৰ মাধ্যমত। এনেবোৰ কথা মনত ৰাখি শিক্ষাত কি ধৰণে গুণগত মান নিশ্চিত কৰিব পাৰি, ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ফলপ্ৰসুতা উন্নত অৱস্থালৈ নিব পৰা, বিশেষকৈ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ইত্যাদিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ এক প্ৰচেষ্টা কৰা হৈছে।

১০.৩ গুণগত শিক্ষাৰ ধাৰণা

গুণগত ধাৰণাটোৱে কোনো নিৰ্দিষ্ট বস্তুৰ শ্ৰেষ্ঠতাৰ মানক সূচায়। ই এক প্ৰতিমান এটা পৰ্য্যায় বা এক মানদণ্ডওঁ হ'ব পাৰে যিটো এখন অনুষ্ঠানৰ কৰ্মৰাজি সম্পাদনৰ মূল্যায়নৰ পিচত নিৰ্ণয় কৰা হয়। গুণ নিশ্চিতকৰণ হ'ল এক বিকশিত কৌশল। ইয়াক এখন অনুষ্ঠানৰ সামগ্ৰীকভাৱে ফলপ্ৰসুতাৰ উন্নতকৰণ আৰু প্ৰতিপালনৰ ৰূপাঙ্গন বুলি ক'ব পৰা যায়। এখন অনুষ্ঠানৰ গুণগত মানৰ উন্নতকৰণৰ ক্ষেত্ৰত পাঠ্যক্ৰমিক দিশ, শিকন-শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়া, গৱেষণা পৰামৰ্শদান আৰু শিক্ষা, স্বাস্থ্য অনুশীলন আৰু শিকাৰু সমৰ্থিত সেৱা, প্ৰকাশৰ বিস্তৃতিকৰণ আৰু সহপাঠ্যক্ৰমিক কাৰ্যসূচীসমূহ আদিৰ দৰে দিশবোৰৰ উন্নতিকৰণৰ প্ৰয়োজন।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং১ঃ গুণ মানে আপুনি কি বুজে? এখন শিক্ষানুষ্ঠানত গুণগত মানৰ ওপৰত কিয় গুৰুত্ব দিব লাগে বুলি আপুনি ভাৱে?

.....

.....

১০.৩.১ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাত গুণগত মানৰ নিশ্চিতকৰণ

প্ৰচুৰ পৰিমাণৰ কৌশলী আৰু প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত মানৱশক্তিৰ দ্বাৰা এক জ্ঞান অৰ্থনীতিত উপনীত হ'ব পৰাকৈ সাম্প্ৰতিক কালত আমাৰ দেশৰ উচ্চ শিক্ষাৰ দৃশ্যপট বৰ উৎসাহজনক বা সন্তোষজনক নহয়। স্বাধীনতা লাভৰ পিচত আৰু বৰ্তমান উপলব্ধ হোৱা তথ্য অনুসৰি বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ সংখ্যা ২০ ৰ পৰা ১১১৩ লৈ বৃদ্ধি হৈছেগৈ, মহাবিদ্যালয় হৈছেগৈ ৫০০ ৰ পৰা ৪৩,৭৯৬ খন। ((AISHE,২০২০-২১)। ইয়াৰ উপৰিও ১৬খন ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, এখন ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্তবিশ্ববিদ্যালয় আৰু প্ৰচলিত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহত ১১২টা দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা সঞ্চালকালয়ে দ্বৈত প্ৰকৃতিৰে শিক্ষাদান কৰি 'জ্ঞান অৰ্থনীতি'ৰ প্ৰয়োজন পুৰণ কৰি আছে।

'জ্ঞান অৰ্থনীতি' শক্তিশালী কৰাৰ উদ্দেশ্য আগত ৰাখি ভাৰত চৰকাৰে একাদশ পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত ৩০খন কেন্দ্ৰীয় বিশ্ববিদ্যালয় (১৪খন ইতিমধ্যে স্থাপিত হৈছে), ৮খন ভাৰতীয় প্ৰযুক্তিবিদ্যা প্ৰতিষ্ঠান (৬খন ইতিমধ্যে প্ৰতিষ্ঠিত হৈছে), ৮খন ভাৰতীয় ব্যৱস্থা প্ৰতিষ্ঠান (৪খন ইতিমধ্যে প্ৰতিষ্ঠিত হৈছে) ১০খন প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ জাতীয় প্ৰতিষ্ঠান, ৫খন বিজ্ঞান আৰু গৱেষণা প্ৰতিষ্ঠান, ২খন স্থাপত্যবিদ্যা প্ৰতিষ্ঠান (স্কুল), ৩৭৪খন আৰ্হি স্নাতক মহাবিদ্যালয় ইত্যাদি স্থাপন কৰাৰ লক্ষ্য নিৰ্ধাৰণ কৰিব। লগতে ১০০০খন পলিটেক্‌নিকৰ সহায়ত অৰ্থনীতিৰ চাহিদা অনুযায়ী প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত কৌশলী মানৱ শক্তি গঢ়ি তুলিবলৈ বিচাৰিছে। অলপদিন আগতে ভাৰতৰ মানৱসম্পদ বিকাশ মন্ত্ৰণালয়ে ৮০০খন নতুন বিশ্ববিদ্যালয় ভাৰতবৰ্ষত স্থাপন কৰিব বুলি ঘোষণা কৰিছে। উল্লেখনীয়ভাৱে (অৰ্থবোধকভাবে), ভাৰতবৰ্ষৰ উচ্চশিক্ষাৰ বৰ্তমান সময়ৰ মুঠ নামভৰ্তিকৰণৰ অনুপাতে বিশ্বৰ ছবিখনলৈ যেতিয়া আমি চাওঁ তেতিয়া বহুত নিম্নমানৰ দেখা পাওঁ। ই বিশ্বৰ মুঠ নামভৰ্তিৰ হাৰৰ আধা (শতকৰা ২৭.৩%) আৰু ভাগ উন্নতশীল ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ (শতকৰা ৪৮%) আৰু একেবাৰে নিম্নমানৰ গড় উন্নত ৰাষ্ট্ৰবোৰৰ (শতকৰা ৮৮%)। আনকি চীন দেশৰ লগত তুলনা কৰিলেও ভাৰতৰ উচ্চশিক্ষাত নামভৰ্তিকৰণৰ মুঠ হাৰ নিম্নমানৰ হোৱা দেখা যায় (১০%) যদিও তুলনামূলকভাৱে ই প্ৰায় দহবছৰ পূৰ্বৰ হ'ব। ভাৰতবৰ্ষৰ ৰাজ্যবোৰৰ মাজতো মুঠ নামভৰ্তিৰ হাৰৰ ভাজত যথেষ্ট ভিন্নতা থকা পৰিলক্ষিত হয়।

উচ্চশিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰখনলৈ প্ৰৱেশ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত নিৰ্দিষ্ট বয়সৰ দলৰ বহুখিনি জনসংখ্যাই

আপত্তি কৰা দেখা যায়। এইটো অকল প্ৰচলিত শিক্ষা ব্যৱস্থাত থকা সীমিত আসনৰ বাবে নহয়, লগতে শিক্ষাৰ খৰচ বৃদ্ধিও অন্য এটা কাৰণ। ব্যক্তিগত খণ্ডৰ শিক্ষা অনুষ্ঠানসমূহত বৰ্ধিত মাছুলৰ বাবে সমাজৰ বহুসংখ্যক ইচ্ছুক শিক্ষার্থীয়ে শিক্ষা গ্ৰহণৰ পৰা বঞ্চিত হ'ব লগা হৈছে।

একাদশ পঞ্চম বার্ষিক পৰিকল্পনাৰ শেষলৈ উচ্চ শিক্ষাত শতকৰা ১৫% আৰু কেন্দ্ৰীয়, ৰাজ্যিক, ডিমড্ আৰু ব্যক্তিগত খণ্ডৰ প্ৰচলিত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ আৰু ব্যক্তিগত খণ্ডৰ লগতে অন্যান্য শিক্ষানুষ্ঠানসমূহৰ দ্বাৰা ২০২০ চনৰ ভিতৰত ৩০ শতাংশ মুঠ নামভর্ত্তিকৰণৰ যি লক্ষ্য নিৰ্দ্ধাৰিত কৰা হৈছে সেই লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ সম্ভাৱনা অতি ক্ষীণ। এইটো মূলত সীমিত আসন আৰু উচ্চহাৰৰ খৰচ বিশেষকৈ ব্যক্তিগত খণ্ডৰ দ্বাৰা ধার্য্য কৰা বাবে উচ্চশিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰখনলৈ প্ৰৱেশ কৰিব বিচৰা বৃহৎ সংখ্যক ব্যক্তিয়ে বাধাৰ সন্মুখীন হৈছে। নিৰ্দ্ধাৰিত লক্ষ্যৰ মুঠ নামভর্তিৰ হাৰত উপনীত হ'ব পৰাৰ দৰে এই দুসাধ্য কাম সম্পাদন কৰাটো সম্ভৱ হ'ব মুক্ত, নমনীয় আৰু কম ব্যয়ৰ শিক্ষাৰ মাধ্যমেৰেহে, যিটো মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰা দিব পৰা যাব। ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগেও ২১ শতিকাত 'জ্ঞানসমাজ' গঢ়ি তোলাৰ বাবে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা লোৱাৰ দায়িত্বও অর্পন কৰিছে। মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত থকা তথ্য আৰু সংযোগ প্ৰযুক্তিৰ ব্ৰড্‌বেণ্ড আৰু চেটেলাইট্ নেটৱৰ্কৰ দ্বাৰা শিথিল, ব্যয় বহন যোগ্য আৰু শিক্ষার্থী অনুকুল পৰিৱেশৰ মাধ্যমেৰে সঙ্গতিপূৰ্ণ গুণগত শিক্ষা সকলো নাগৰিকৰ দুৱাৰ দলি পর্য্যন্ত প্ৰদান কৰিব পৰা যায়। এই ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰা শিকণ শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়াৰ জৰিয়তে '3 As scenerio- Anyone, Anytime, Any where' অর্থাৎ স্থান, কাল, পাত্ৰ ভেদে 'বাধাৰ প্ৰাচীৰ নেওচি শিক্ষাৰ বিস্তাৰ' (Education beyond barriers) কৰিব পৰা যায়। ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগে এক প্ৰতিবেদনত বিশেষভাৱে উল্লেখ কৰিছে যে— 'মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা, তথ্য আৰু সংযোগ প্ৰযুক্তিৰ দ্বাৰা দক্ষতা গঠনৰ বাবে সহজলভ্য, নতুন আৰু বিকল্প প্ৰকৃতিৰ শিক্ষা প্ৰদানৰ বাবে প্ৰতিশ্ৰুতি বদ্ধ'। (NKC, ২০০৯, পৃষ্ঠা ৪)। মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ বহল পৰিসৰৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি সাধাৰণ, বৃত্তিগত আৰু বৃত্তিমুখী উচ্চশিক্ষাত নমনীয় প্ৰবেশৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব। কেন্দ্ৰীয় আৰু ৰাজ্যিক দুয়োবিধ চৰকাৰে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষাৰ মাধ্যমত ১৯৮০ চনৰ পৰাই দিগন্তমুখী আৰু বিস্তৃত গুণগত মানৰ শিক্ষা সম্প্ৰসাৰণৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি আছে। ইয়াৰ ফলশ্ৰুতিতে বর্তমানলৈ ১৫খন ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, এখন ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্তবিশ্ববিদ্যালয় (IGNOU) আৰু প্ৰায় ১১২খন প্ৰচলিত বিশ্ববিদ্যালয়ত দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা সঞ্চালকালয় গঢ় লৈ উঠিছে। সঁচাকৈয়ে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাটোৱে আমাৰ উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰখনত মুঠ নামভর্ত্তিৰ প্ৰায় শতকৰা ১২% ভাগ সম্পূৰ্ণ কৰিছে আৰু মুঠ নামভর্তিৰ হাৰৰ বৃদ্ধিত অৰিহণা যোগাবলৈ সক্ষম হৈছে।

গুণগত মান হ'ল সকলোৰে বাবে শিক্ষাৰ সুবিধা প্ৰদান কৰাৰ প্ৰধান কার্য্য। সেয়েহে প্ৰচলিত শিক্ষাৰ উপৰিও মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ প্ৰতিষ্ঠানসমূহে আৰম্ভণিৰ পৰা

শেষলৈ গুণগত মানৰ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ প্ৰয়াস কৰিব লাগিব। শিক্ষাৰ প্ৰাথমিক, মাধ্যমিক আৰু উচ্চশিক্ষা এই সকলো পৰ্যায়তে গুণগত মান ৰক্ষা কৰাৰ বাবে ব্যৱস্থা লোৱাটো বৰ্তমান সময়ৰ এটি প্ৰয়োজনীয় দিশ। গুণগত মানৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগে কৈছে যে— " উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত সন্মুখীন হোৱা সকলোতকৈ ডাঙৰ প্ৰত্যাহ্বানটো হৈছে সম্ভাব্য নিম্ন ব্যয়েৰে গৰিষ্ঠ সংখ্যক শিক্ষাৰ্থীৰ বাবে গুণগত মানদণ্ডৰ উচ্চ শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা।" (NKC, 2009, page 5) মুক্ত আৰু দূ�ৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ উচ্চ শিক্ষাৰ সকলো অংশগ্ৰহণকাৰী মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, পৰম্পৰাগত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ দ্বৈতধৰণ, ডিমড্ বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ আৰু ব্যক্তিগত ব্যৱস্থাবোৰে চোৱা উচিত যাতে 'জ্ঞানসমাজ' গঠন কৰাৰ বৃহত্তৰ স্বাৰ্থত কেতিয়াও উচ্চশিক্ষাৰ গুণগত দিশ ৰক্ষা কৰাত আপোচ কৰা নহয়। কিন্তু দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে অংশগ্ৰহণকাৰীসকলৰ মাজত প্ৰাক প্ৰবল্য অনুভূতি থাকে যে কিছুমান বিশ্ববিদ্যালয় বা অনুষ্ঠানে বহুলাভৰ আশাত সমাজত গুণগত মানৰ শিক্ষাপ্ৰদানৰ কথা পাহৰি দূ�ৰশিক্ষা আৰু মুক্তশিক্ষা ধৰণটোৰ গুণগত মানৰ ক্ষেত্ৰত আপোচ কৰিবলৈ লৈছে। ঘটনাক্ৰমে, অধিকসংখ্যক দ্বৈত ধৰণৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দূ�ৰশিক্ষা সঞ্চালকালয়ৰ মাধ্যমত অতিৰিক্ত সমল সৃষ্টি কৰি পৰম্পৰাগত শিক্ষণ আঁচনিৰ উন্নতি সাধনত সাধাৰণভাৱে বিনিয়োগ কৰা দেখা যায় আৰু অলপমানহে দূৰ শিক্ষাত বিনিয়োগ কৰিবলৈ লয়, তাৰ ফলস্বৰূপে মুক্ত আৰু দূৰশিক্ষণ ধাৰণাটোৰ মাধ্যমত সম্প্ৰসাৰণ কৰা শিক্ষাৰ গুণগত মানত বেয়াধৰণে প্ৰভাব পৰিবলৈ লয়।

দূৰশিক্ষা ধৰণৰ মাধ্যমত গুণগত মান নিশ্চিত কৰাৰ কাৰণে ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগে (এন.কে.চি) মুক্ত আৰু দূ�ৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠান সমূহক নিয়মীয়া ব্যৱধানত নিৰূপন আৰু মূল্যায়ন কৰাৰ বাবে এটা 'বাহ্যিক গুণ নিশ্চিতকৰণ কোষ' গঠন কৰাৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছে। দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা পৰিষদে বা ব্যুৰোও **'আভ্যন্তৰীণ গুণ নিশ্চিতকৰণৰ কেন্দ্ৰ'** একোটা সকলোবোৰ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ত খোলাৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিছে। মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণত গুণৰ প্ৰয়োগৰ এক বিশেষ বৈশিষ্ট আছে। আমি জানো যে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাত সাধাৰণতে শিকাৰুসকল শিক্ষা অনুষ্ঠান আৰু শিক্ষকসকলৰ পৰা শাৰীৰিকভাৱে আতঁৰত থাকে, আনকি স্থান আৰু সময়ৰ ক্ষেত্ৰতো। সেয়েহে গুণগত মান ৰক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত মুক্ত শিক্ষানুষ্ঠানখনৰ যথেষ্ট দায়িত্ব থাকে। ইয়াক প্ৰকৃততে পদ্ধতিগত ভাৱে আৰু আত্মসচেতনভাৱে চোৱাচিতা কৰিব লাগে। মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণত গুণৰ প্ৰয়োগ মানে হ'ল আশা কৰা পৰ্যায়ত জ্ঞান আৰু কৌশলক উপনীত কৰোৱা। সেইবোৰ সচৰাচৰ জীৱনত শিকাৰুসকলৰ ব্যক্তিগত আৰু সামাজিক বিনিময় পৰিচালনা কৰাৰ বাবে প্ৰয়োজন।

ই প্ৰকৃত কৰ্ম অভিজ্ঞতাৰ দ্বাৰা পৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ বাবে আহিলাসদৃশ হৈ পৰে। এই গুণসমূহ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ সকলো শিক্ষাৰ্থীয়ে এক নিৰ্দ্ধাৰিত সময় সীমাৰ ভিতৰত আহৰণ কৰিব লাগিব। তলত গুণৰ মান ৰক্ষণাবেক্ষণৰ কাৰণে কিছুমান ক্ষেত্ৰ উল্লেখ কৰা হ'ল—

যিবোৰৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা প্ৰয়োজন।

- শিকাৰুসকলৰ বাবে স্থানীয়ভাৱে, আঞ্চলিকভাৱে; ৰাষ্ট্ৰীয়ভাৱে আৰু আৰ্ন্তজাতিকভাৱে পাঠ্যক্ৰম ৰূপাংকন আৰু মডিউল প্ৰস্তুতকৰণ।
- শিক্ষণ, শিকন আৰু মূল্যায়ন
- শিকাৰুৰ কৰ্ম সম্পাদন, তেওঁলোকৰ বিকাশ আৰু মূল্যায়ন
- শিক্ষার্থী সহায়কাৰী সমল ব্যৱস্থা।

চি. আই. কিউ.এ (CIQA) ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যুৰোয়ে (Distance Education Bureau (DEB) আমাৰ দেশৰ সকলোবোৰ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়কে আভ্যান্তৰীন গুণ নিশ্চিতকৰণ কেন্দ্ৰ একোটা স্থাপন কৰাৰ বাবে নির্দেশনা দিছে। Distance Education Bureau, UGC য়ে 'আভ্যান্তৰীন গুণ নিশ্চিতকৰণ কেন্দ্ৰ' স্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত সমর্থন আগবঢ়ায়। CIQAয়ে দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ আৰু অনুষ্ঠানসমূহৰ বৌদ্ধিক সামর্থতাক শক্তিশালী কৰি তোলাৰ বাবে বিভিন্ন ধৰণৰ নির্দেশনা, আদর্শ মানদণ্ড আৰু নীতিসমূহ বিকশিত কৰি তুলিছে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং২ঃ এখন দেশৰ 'জ্ঞান অর্থনীতি' সৃষ্টিকৰণৰ সৈতে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাত গুণগতমান নিশ্চিতকৰণ কেনেকুৱা ধৰণে সংহতিপূর্ণ? ব্যাখ্যা কৰক।

.....

১০.৩.২ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাত গুণগতমান নিশ্চিতকৰণৰ বিভিন্ন উপায়সমূহ

'গুণ' ধাৰণাটোৱে সাধাৰণতে কিছুমান বস্তুৰ মানদণ্ডক সূচায় য'ত আন কিছুমানৰ লগত তুলনা কৰা হয়। গুণে যিকোনো মানৰ কর্মৰ সম্পাদনৰ শ্ৰেষ্ঠতাকো সুচায়। সেয়েহে আমি যেতিয়া দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ লগত জড়িত গুণ নিশ্চিতকৰণৰ কথা কওঁ তাৰ অর্থ হ'ল আমি কর্মসম্পাদন কৰাৰ সুন্দৰতাৰ পর্য্যায়ত উপনীত হওঁ। মুক্ত আৰু দূৰত্ব শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ বিশেষত্ব আৰু সফলতা কিছুমান উপাদানৰ ওপৰত নির্ভৰশীল। ইয়াত আমি কেইটামান উপাদানৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিমহক ঃ-

- **মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ পাঠ্যক্ৰম সুন্দৰভাৱে চিন্তাশীল, নিয়োগ সম্বন্ধীয় আৰু শিকাৰু সম্বন্ধসূচক হোৱা উচিত।**

তুলনামূলকভাৱে পৰম্পৰাগত শিক্ষা ব্যৱস্থাত শিকাৰুসকল কম বয়সীয়া তেওঁলোকৰ মূল লক্ষ্য হ'ল চাকৰিৰ বজাৰত সোমাই পৰা কিন্তু মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ শিকাৰুসকল হ'ল সকলো বয়সৰ ব্যক্তিৰ বাবে। কিছুমান একেবাৰে নতুন আৰু চাকৰি প্ৰয়াসী, কিছুমান ইতিমধ্যে চাকৰিয়াল তেওঁলোকৰ লক্ষ্য হ'ল অৰ্হতা বৃদ্ধি কৰি পদোন্নতি লোৱা, কিছুমান হ'ল গৃহিণী আৰু বয়োজেষ্ঠ নাগৰিক, যিসকলে জীৱন ব্যাপ্তি শিক্ষা আহৰণ কৰিব বিচাৰে আৰু নিজকে সমৃদ্ধিশালী কৰিব বিচাৰে। সেয়েহে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ পাঠ্যক্ৰম বিশেষভাৱে নজৰ দি প্ৰস্তুত কৰি তুলিব লাগিব যাতে ই শিকাৰু সম্বন্ধিত হয়। নব্য ধাৰণাৰ পাঠ্যক্ৰমৰ লগতে প্ৰয়োজন আধাৰিত পাঠ্যক্ৰম যেনে কথন ইংৰাজী কম্পিউটাৰ প্ৰয়োগ আৰু কাৰ্যালয় ব্যৱস্থাপনা, দেশৰ সাংস্কৃতিক ইতিহাস পৰিবেশ অধ্যয়ন আৰু দুৰ্যোগ ব্যৱস্থাপনা আদিৰ দৰে পাঠ্যক্ৰমো সামৰি ল'ব লাগিব। এনে ধৰণৰ পাঠ্যক্ৰমৰ অন্তৰ্ভুক্তিয়ে শিকাৰুসকলক নিয়োগৰ সুবিধা লাভত অৱিহণা যোগাব।

➢ **স্ব-শিক্ষণ সামগ্ৰী-ছপা আৰু দৃশ্য-শ্ৰাব্য দুয়োবিধ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ প্ৰাণকেন্দ্ৰ স্বৰূপ। এই সামগ্ৰীসমূহ উচ্চ মান বিশিষ্ট হোৱা উচিত।**

সকলোবোৰ ছপাকৰা স্ব-শিক্ষণ মাধ্যম বা আহিলা ঘৰুৱা আৰ্হিৰ মানদণ্ডৰ হ'ব লাগে, ভাষাৰ লালিত্য সহজ সৰল আৰু বোধগম্য হ'ব লাগে আৰু শিকাৰুসকলে যেতিয়া ইয়াক অধ্যয়ন কৰিবলৈ লয় সেই সময়ত তেওঁলোকৰ শিক্ষক ওচৰতেই আছে তেনেধৰণৰ অনুভৱ হোৱা উচিত। 'ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগে' 'জ্ঞান সমাজ' তৈয়াৰ কৰাৰ অৰ্থে দক্ষ্যতা উপলব্ধ কৰিবলৈ "মুক্ত শৈক্ষিক সম্পদসমূহ" তৈয়াৰ কৰাৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছে। 'দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা পৰিষদ' আৰু ইন্দিৰাগান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানসমূহক গুণবিশিষ্ট স্ব-শিক্ষণ সামগ্ৰী প্ৰস্তুতকৰণৰ ক্ষেত্ৰত এক নিৰ্দিষ্ট পৰ্য্যায়ৰ সমতা ৰক্ষাৰ নিৰ্দেশনা আগবঢ়ায়।

➢ **উপযুক্ত আৰু ফলপ্ৰসু নিৰ্দেশনাদানৰ সত্ৰসমূহ তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যা ব্যৱহাৰ কৰি মুখামুখী পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়াৰ লগতে শ্ৰৱণদৰ্শনৰ মাধ্যমত অনুষ্ঠিত কৰিব লাগে।**

দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা পৰিষদৰ বিধান অনুসৰে ৩ঘণ্টা সময়ৰ নিৰ্দেশনাৰ ব্যৱস্থা একোটা কাৰ্য্যক্ৰমৰ প্ৰত্যেকটো 'ক্ৰেডিত পইণ্ট'ৰ বাবে হ'ব লাগে। অধ্যয়ন কেন্দ্ৰবোৰৰ যোগেদি পৰামৰ্শদান শ্ৰেণীসমূহ অনুষ্ঠিত কৰাৰ উপৰিও মুক্তবিশ্ববিদ্যালয়বোৰ আৰু আন আন সঞ্চালকালয়সমূহে শিকাৰুসকলৰ ব্যৱহাৰৰ বাবে শ্ৰব্য আৰু দৃশ্য-শ্ৰাব্য স্ব-অধ্যয়ন আহিলাসমূহ উৎপাদন কৰিব পাৰে আৰু বক্তৃতা আৰু আলোচনাৰ জৰিয়তে পৰামৰ্শ দান শ্ৰেণীবোৰৰ জীৱন্ত সম্প্ৰচাৰ কৰিব পাৰে।

➢ **সময় উপযোগী শিক্ষাৰ্থী সহায়কাৰী সমল সেৱাসমূহ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ সফলতাৰ কাৰণে যোগান ধৰা উচিত।**

স্ব-শিক্ষণ আহিলাসমূহৰ ব্যৱস্থাকৰণ নিয়মীয়া নিৰ্দেশনা পুথিভড়ালৰ সুবিধাসমূহৰ লগতে বৈদ্যুতিক পুথিভড়াল, শ্ৰৱণদৰ্শন আহিলাসমূহৰ দৰে তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ ব্যৱস্থা, ৰেডিও আৰু দূৰদৰ্শন কাৰ্যক্ৰমসমূহ, তাৰ-যোগ অভিবৰ্তনৰ সুবিধাসমূহ,

অন লাইন কার্য্যক্রম আদি শিকাৰু সমর্থিত সেৱাৰ কিছুমান গুৰুত্বপূর্ণ উপাদান। এইবোৰৰ সময়মতে আৰু ফলদায়কভাৱে ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। শৈক্ষিক ৰেডিঅ' আৰু দূৰদর্শন সেৱা যেনে 'জ্ঞান দর্শন' ২৪ ঘন্টীয়া পূর্ণ সংখ্যাগত বর্হিগমন শৈক্ষিক দূৰদর্শন সেৱা 'জ্ঞানবাণী' ইন্দিৰাগান্ধী ৰাষ্ট্রীয় মুক্তবিশ্ববিদ্যালয়ৰ ৰেডিঅ' সেৱাই আমাৰ দেশৰ শিকাৰুসকলৰ মাজত জ্ঞান অৰু তথ্য সম্প্রসাৰণৰ ক্ষেত্রত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা লৈ আছে। কিছুদিন আগতে স্থাপন কৰা ৰাজ্যিক মুক্তবিশ্ববিদ্যালয় কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্তবিশ্ববিদ্যালয়ে উত্তৰ পূর্বাঞ্চলত প্রথম 'সম্প্রদায় ৰেডিঅ' আচনি' 'জ্ঞান তৰংগ' সম্প্রচাৰ কৰিছে। ইয়াৰ পিচতে দ্বিতীয়টো 'সম্প্রদায় ৰেডিঅ' আঁচনি' 'ৰেডিওঁ লুইত' প্রকল্পিত কৰিছে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ 'দূৰ আৰু মুক্ত শিক্ষণ প্রতিষ্ঠানে' বা আইডলে। কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে 'একলব্য' নামেৰে সদৌভাৰত ৰেডিওঁ গুৱাহাটী আৰু ডিব্রুগড় কেন্দ্রৰ মাধ্যমত আন এটি শৈক্ষিক ৰেডিওঁ আঁচনি সম্প্রচাৰ কৰিছে। সদ্যহতে সপ্তাহত দুদিন কিছুমান শৈক্ষিক আঁচনিৰ ওপৰত কৰা আলোচনাৰ মাধ্যমেৰে শৈক্ষিক তথ্য যোগান ধৰি আছে।

➢ **মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ গুণমান তথ্য আৰু যোগাযোগ প্রযুক্তিবিদ্যাৰ ব্যৱহাৰৰ মাধ্যমত বহুল পৰিমাণে উন্নত অৱস্থালৈ গৈছে আৰু সঁচাকৈয়ে তথ্য প্রযুক্তিৰ দ্বাৰা মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাটোৱে 3As অর্থাৎ যিকোনো ব্যক্তিক, যিকোনো সময়ত আৰু যিকোনো স্থানত শিক্ষা ব্যৱস্থাসম্ভৱ কৰি তুলিছে।**

তথ্য আৰু যোগাযোগ প্রযুক্তিবিদ্যা ব্যৱহাৰকাৰীৰ বন্ধুত্ব সূচকতাই ৰেডিওঁ, দূৰদর্শন দৃশ্য-শ্রাব্য স্ব-শিক্ষণ সামগ্রী, ইন্টাৰনেট, তাৰসংযোগ অভিবর্ত্তন, অন-লাইন পাঠ্যক্রম আদিৰে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত ফলপ্রসু শিকন শিক্ষণ প্রক্রিয়া সহজ কৰি তুলিছে। ঘটনাক্রমে, ৰাষ্ট্রীয় জ্ঞান আয়োগে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ প্রযুক্তিগত দাবী পুৰণ কৰিবলৈ ৰাজ্যিক সমর্থনৰ মাধ্যমত এটা ৰাষ্ট্রীয় তথ্য আৰু যোগাযোগ প্রযুক্তিবিদ্যা গাথনি প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ পৰামর্শ আগবঢ়াইছে। জাতীয় জ্ঞান আয়োগৰ সেই পৰামর্শটোৱে 'জাতীয় জ্ঞান' (নেটৱর্ক), গঠনত নেতৃত্ব বহন কৰিছে যিটোৱে মুক্ত শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ উচ্চশিক্ষাৰ অনুষ্ঠান সমূহৰ মাজত এটা যোগসূত্র স্থাপনত দায়িত্ব বহন কৰিছে। এই ৰাষ্ট্রীয় নেটৱর্কৰ মাধ্যমত সমপৰিমাণে জ্ঞানৰ অংশ ল'ব পৰা যাব।

➢স্বচ্চ আৰু পূর্ণপ্রমাণিত পৰীক্ষা ব্যৱস্থা হ'ল মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ বিশেষত্ব আৰু গুণমানৰ কাৰণে আন এক গুৰুত্বপূর্ণ উপাদান ঃ

প্রচলিত শিক্ষা ব্যৱস্থাত পৰীক্ষা গৃহত অসৎ উপায় অৱলম্বন এক সাধাৰণ পৰিঘটনা। মুক্ত আৰু দূৰশিক্ষণ ব্যৱস্থাত পৰীক্ষা সংস্কাৰৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে যাতে ইয়াৰ পৰীক্ষা ব্যৱস্থাটো স্বচ্চ প্রকৃতিৰ হয় আৰু অসৎ উপায় অৱলম্বনৰ কোনো অৱকাশ নাথাকে। পৰীক্ষাত অসৎ উপায় অৱলম্বনৰ দৰে ঘটনা এটা মূল্যায়ণৰ ত্রুটি হ্রাস কৰি পৰীক্ষা ব্যৱস্থাত সংস্কাৰ সাধন কৰিবলৈ কিছু ব্যৱস্থা লোৱা হৈছে। এই ব্যৱস্থা সমূহ হ'ল -

O পৰীক্ষার্থী গৰাকীৰ আলোকচিত্রৰ পর্বৰ বিশ্লেষণ কৰি প্রৱেশ পত্রত আৰু উর্ত্তীন প্রমাণ পত্রত ছপোৱা হয়।

O প্রশ্নসমূহ প্রশ্নোত্তৰ বহীত ছপোৱা হয় আৰু উত্তৰ কৰাৰ বাবে প্রয়োজনীয় ঠাই ৰখা হয়।

O অতিৰিক্ত প্ৰশ্নোত্তৰ পত্ৰ যোগান ধৰাৰ ব্যৱস্থা নাই যিটোক সাধাৰণতে অপঅনুশীলনৰ সমল বুলি ভবা হয়।

O বহুবিকল্প প্ৰশ্নপত্ৰত একে বস্তুনিষ্ঠ ধৰণৰ প্ৰশ্নসমূহ মিশ্ৰভাৱে সংযোজিত।

O প্ৰশ্নোত্তৰ বহী পুনৰ নিৰিক্ষণৰ ব্যৱস্থা

O অনুবোধক্ৰমে শিকাৰুসকলক নিজৰ প্ৰশ্নোত্তৰ বহীৰ প্ৰতিলিপি দিয়াৰ ব্যৱস্থা।

O নিজৰ প্ৰশ্নোত্তৰ বহীৰ প্ৰতিলিপি পোৱাৰ পিচতো যদি শিকাৰুজন নিজে লাভ কৰা নম্বৰৰ বাবে সুখী নহয় তেওঁ প্ৰশ্নোত্তৰ বহী দ্বিতীয়গৰাকী পৰীক্ষকৰ দ্বাৰা পুনৰ পৰীক্ষা কৰাৰ বাবে আবেদন জনাব পাৰে।

O পৰীক্ষাৰ ফলাফল ঘোষণা সম্পূৰ্ণৰূপে কম্পিউটাৰ প্ৰতিক্ৰিয়াৰ মাজেৰে কৰা হয় যাতে ব্যক্তিগত স্বজনপ্ৰীতি নাথাকে।

➢ **সুপ্ৰশাসনও হ'ল গুণগত নিশ্চিতকৰণৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ উপাদান**

ক্ষীপ্ৰ আৰু সময়মতে শিকাৰ সমৰ্থিত সেৱাসমূহৰ যোগান, সময়মতে পৰামৰ্শ দান শ্ৰেণীবোৰ অনুষ্ঠিত কৰা সময়মতে পৰীক্ষা অনুষ্ঠিত কৰা আৰু ফলাফল ঘোষণা কৰা ইত্যাদিবোৰ হ'ল সুপ্ৰশাসনৰ চাবি কাঠি আৰু মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ বিশেষত্ব। মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়বোৰ আৰু অনুষ্ঠানসমূহে অধ্যয়নৰ আহিলাবোৰ সময়মতে যোগান ধৰি নিৰ্দেশনা শ্ৰেণীবোৰ সময়মতে অনুষ্ঠিত কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰি ফলপ্ৰসুতা আনিব লাগিব। প্ৰত্যেকটো বিশ্ববিদ্যালয়ে শৈক্ষিক উদ্দেশ্য সাধনৰ বাবে নিজস্ব বিশ্বজোৰা নেটৱৰ্ক বিকশিত কৰাৰ উপৰিও পৰীক্ষাৰ আৰিখ, নামভৰ্তিৰ তাৰিখ, ফলাফল ঘোষণাৰ তাৰিখ আদি সময়ে সময়ে শিকাৰুসকল, অধ্যয়ন কেন্দ্ৰৰ কৰ্মকৰ্তা, সমাজৰ সদস্যসকললৈ প্ৰেৰণ কৰাৰ বাবে মোবাইল ফোন সক্ৰিয় কৰি ৰাখিব লাগিব। আনকি কিছুমান বিশ্ববিদ্যালয় আৰু মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানে ফোনৰ দ্বাৰা আঁচনিসমূহ অবগত কৰাৰ বাবে 'পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়া সত্ৰ' অনুষ্ঠিত কৰা দেখা যায়। অনুষ্ঠান প্ৰতিষ্ঠানসমূহৰ উচ্চ পৰ্যায়ৰ বিষয়াসকলে প্ৰত্যক্ষভাৱে বিভিন্ন দিশৰ ওপৰত শিকাৰুসকলৰ লগত আলোচনা কৰিব পাৰে আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ওপৰত থকা সন্দেহ, পাঠ্যক্ৰমৰ ওপৰত থকা আসাঁৱাহবোৰ আঁতৰোৱাৰ বাবে ফোনেৰে শিকাৰু আৰু সমাজৰ সদস্যসকলৰ লগত মিলিত হ'ব পাৰে।

➢ **মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ ভৱিষ্যত বিকাশ নিৰ্ভৰ কৰে নব্য উদ্ভাৱন আৰু গৱেষণাৰ মানদণ্ডৰ উৎকৰ্ষ সাধনৰ ওপৰত-**

মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ অতিশয় প্ৰয়োজন হ'ল নব্য উদ্ভাৱন। সেইবাবেই শিক্ষণৰ এটা উন্নত ক্ষেত্ৰ হিচাপে গঢ় দি তোলাৰ বাবে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ গৱেষণাই বিশেষ গুৰুত্বতা লাভ কৰিব লাগে। মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ ওপৰত পি এইচ ডি কাৰ্য্যক্ৰমৰ ব্যৱস্থা কৰিব পৰা যায় আৰু শিকাৰুসকলক বিভিন্ন ধৰণৰ গৱেষণা আঁচনিৰ লগত জড়িত কৰি নব্য উদ্ভাৱন আৰু গৱেষণা কাৰ্যৰ বাবে উৎসাহ যোগাব পাৰি।

প্ৰকৃতাৰ্থত, মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ বিশেষত্ব আৰু গুণমানে গুণসম্পন্ন মানব সম্পদসমূহ সৃষ্টি কৰাৰ ক্ষেত্ৰত স্ব-শিক্ষণ সামগ্ৰীৰ/আহিলাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিবলগীয়া হয়। আহিলাসমূহ হ'ল ছপা আৰু শ্ৰৱণ দৰ্শন, তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যা আধাৰিত

ৰেডিঅ', দূৰদৰ্শন, শ্ৰব্য কেচেট, শ্ৰব্য ভিডিও আহিলাসমূহ, তাৰ সংযোগ অভিবৰ্ত্তন কম্পিউটাৰ আধাৰিত শিক্ষণ প্ৰযুক্তিবিদ্যা অন লাইন শিক্ষণ, ৱেব পৰটেল, ইন্টাৰনেট শিক্ষণ, মোবাইল আৰু শিকাৰু সমৰ্থিত সেৱা, নিৰ্দেশনা ইত্যাদি। সেয়েহে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠানসমূহে বিভিন্ন শৈক্ষিক আঁচনিসমূহৰ গুণমান আৰু বিশেষত্বত কেন্দ্ৰীভূত হোৱাটো প্ৰয়োজনীয়। কেৱল মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ উন্নতি সাধনেই নহয় এই শিক্ষাৰ মাধ্যমেৰে সকলোকে গুণমান বিশিষ্ট শিক্ষা দিব পৰাটোও প্ৰয়োজনীয়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং৩ঃ শিক্ষাৰ গুণমান নিশ্চিত কৰাৰ ক্ষেত্ৰত, বিশেষকৈ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাত কি কি পথ বা উপায় অৱলম্বন কৰিব লিখক।

.....

.....

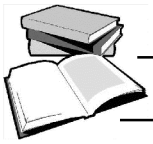

১০.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়টোৰ পৰা তলত উল্লেখ কৰা মৌলিক ধাৰণাসমূহত আমি জানিব পাৰিলোঁ-

- এখন দেশৰ মানৱ সম্পদ বিকাশৰ বাবে শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণৰ গুণগত দিশটোৰ উন্নতি সাধনৰ প্ৰয়োজন।
- ভাৰতবৰ্ষৰ অৰ্থনৈতিক গঠনৰ উচ্চ হাৰ ক্ৰমাগত বিকাশৰ ধাৰা বাহাল ৰাখিবলৈ হ'লে উপযুক্ত আৰু প্ৰচুৰতাপূৰ্ণ কৌশলী আৰু প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত মানৱশক্তি গঢ়ি তুলি 'প্ৰধান জ্ঞান অৰ্থনীতিলৈ' ৰূপান্তৰিত কৰিব লাগিব।
- দেশে কৌশলী আৰু প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত মানৱশক্তি গঢ়ি তুলিব লাগিব আৰু এইটো সম্ভৱপৰ হ'ব সাধাৰণ আৰু বৃত্তিমুখী আৰু বৃত্তিগত দুয়োটা দিশৰ 'গুণগত উচ্চশিক্ষা সম্প্ৰসাৰণৰ মাধ্যমত।
- গুণগত মানে এটা নিৰ্দিষ্ট বস্তুৰ শ্ৰেষ্ঠতাৰ মানক সুচায়। গুণগত মানৰ আস্বাস হ'ল বিকাশমুখী কৌশল। ইয়াক অনুষ্ঠানৰ সামগ্ৰিকভাৱে ফলপ্ৰসুতা ৰক্ষা আৰু বৃদ্ধিকৰণৰ ৰূপাঙ্কন বুলি ক'ব পৰা যায়।
- বিশ্বৰ প্ৰতিচ্ছবিখনলৈ লক্ষ্য কৰিলে আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে ভাৰতবৰ্ষৰ উচ্চ শিক্ষাৰ মুঠ নামভৰ্তিৰ হাৰ বৰ্তমান বহু নিম্নমানৰ।
- ভাৰতবৰ্ষৰ বৰ্তমানৰ উচ্চশিক্ষাৰ ছবিখন 'জ্ঞান অৰ্থনীতিৰ' লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ বাবে উৎসাহজনক নহয়। ইয়াক প্ৰচুৰতাপূৰ্ণ কৌশলী আৰু প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত মানৱ শক্তিৰ মাধ্যমেৰে নিশ্চিত কৰিব পৰা যাব।
- লক্ষ্য নিৰ্দ্ধাৰিত মুঠ নামভৰ্তিৰ হাৰত উপনীত হ'বলৈ হ'লে ব্যয়ৰ কম নমনীয় প্ৰকৃতিৰ মুক্ত ধৰণৰ শিক্ষাহে প্ৰয়োগিক হ'ব, যেনে— 'মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ' ব্যৱস্থা।

- তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ ব্ৰড্‌বেণ্ড আৰু চেটেলাইট নেট্‌ৱৰ্কৰ যোগেদি মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণেই শিকন শিক্ষন প্ৰক্ৰিয়াৰ 3As অৰ্থাৎ যিকোনো ব্যক্তি, যিকোনো সময়ত, যিকোনো স্থানত লক্ষ্যত উপনীত 'বাধাৰ প্ৰাচীৰ নেওচি শিক্ষাৰ বিস্তাৰ' কৰিব পাৰি।
- গুণমান হ'ল সকলোকে শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰখন প্ৰৱেশ কৰাৰ সুবিধা প্ৰদানৰ এক প্ৰধান দিশ, সেয়েহে পৰম্পৰাগত শিক্ষাৰ বাহিৰেও মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ অনুষ্ঠানসমূহে আৰম্ভণিৰ পৰাই শিকাৰুসকলক গুণমান বিশিষ্ট শিক্ষা প্ৰদানৰ লক্ষ্য স্থিৰ কৰি লব লাগে।
- শিক্ষাত গুণমান বিশিষ্টতাৰ গুৰুত্বতা দেখুৱাবলৈ যাওঁতে 'ৰাষ্ট্ৰীয় আয়োগে' প্ৰকাশ কৰিছে যে "উচ্চ শিক্ষাই ডাঙৰ প্ৰত্যাহ্বানৰ সন্মুখীন হ'ব লাগিব, সেয়েহে শিকাৰুসকলৰ বাবে সম্ভাব্য নিম্নমানৰ খৰছত বহুসংখ্যকক গুণগত উচ্চ শিক্ষা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব।"
- দূৰ শিক্ষণৰ মাধ্যমেৰে গুণমানৰ আশ্বাস পাবলৈ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষা আয়োগে "বাহ্যিক গুণমান নিশ্চিতকৰণ কোষ" এটা গঠন কৰাৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছে। কোষটোৱে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ অনুষ্ঠানসমূহক নিয়মীয়া বিৰতিৰ ভিতৰত নিৰূপন আৰু মূল্যায়ন কৰিব।
- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ পৰিষদেওঁ 'আভ্যন্তৰীণ গুণমান নিশ্চিতকৰণ কেন্দ্ৰ' একোটা দেশৰ প্ৰতিখন মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ত স্থাপন কৰাৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিছে।
- মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ পাঠ্যক্ৰম সুন্দৰভাৱে চিন্তাকৰ্ষক, প্ৰয়োজন আধাৰিত, নিয়োগ সম্বন্ধিত, গুণমান নিশ্চিত কৰিবলৈ যাওঁতে শিকাৰু সম্বন্ধিত হোৱা উচিত।
- স্ব-শিক্ষণ আহিলাসমূহ ছপা আৰু দৃশ্য-শ্ৰাব্য ধৰণ দুয়োটাই মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ 'মন আৰু আত্মা' স্বৰূপ। সেয়ে সেইবোৰ উন্নতমানৰ হোৱা প্ৰয়োজন।
- উপযুক্ত আৰু ফলদায়ক পৰামৰ্শদান শ্ৰেণীসমূহ মুখামুখী ধৰণৰ মাধ্যম আৰু শ্ৰৱন দৰ্শন ধৰণৰ মাধ্যমেৰে তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যা ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰা ব্যৱস্থা কৰা উচিত।
- মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ গুণগত শিক্ষা তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ ব্যৱহাৰৰ সহায়ত বহু পৰিমাণে উন্নত অৱস্থালৈ নিব পৰা যায়। তথ্য অনুসাৰে- তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যা সম্বলিত মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাইহে অকল 3As যিকোনো ব্যক্তি, যিকোনো সময়ত, যিকোনো স্থানত শিক্ষা সম্ভৱ কৰি তুলিব পাৰে।
- মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ গুণগত মান উন্নত কৰিবলৈ হ'লে গৱেষণা কাৰ্য সম্পাদন কৰিব লাগিব আৰু নতুন ক্ষেত্ৰ কিছুমান উদঘাটন কৰিব লাগিব।
- গুণসম্পন্ন মানৱ সম্পদ গঢ়ি তুলিবলৈ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ গুণমান আৰু বিশিষ্টতা নিৰ্ভৰ কৰে স্ব-শিক্ষণ আহিলাসমূহ - যেনে ছপা আৰু শ্ৰৱণ দৰ্শন, তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যা আধাৰিত ৱেডিঅ', দূৰদৰ্শন, শ্ৰব্য কেছেট, শ্ৰৱন ভিডিও আহিলাসমূহ, অন্-লাইন অভিবৰ্তন, কম্পিউটাৰ আধাৰিত শিক্ষণ প্ৰযুক্তিবিদ্যা, অন্-লাইন, ৱেব পৰটেল, ইণ্টাৰনেট আধাৰিত শিক্ষণ, মোবাইল আৰু শিকাৰু সমৰ্থিত সেৱা, পৰামৰ্শদান আদিবোৰৰ ওপৰত।

১০.৫ অধিক জানিবলৈ

1) Jadhav, Narendra, "Higher Education in India: In Retrospect and Prospects", Fourth Foundation Day Lecture, KKHSOU, 2010.

2) National Knowledge Commission, "Recommendations of the Working Group on Open and Distance Education" Working Group on Open and Distance Education, 2008.

3) Srivastava, Manjulika and Swaraj Basu, " Distance Learning in North East : An Overview ", University News, 48 (38) September, 2010

4) Thorat, Sukadeo, , " Higher Education in India : Emerging Issues Related to Access, Inclusiveness and Quality", Nehru Memorial Lecture, University of Mumbai, 2007.

(5) STRIDE, Hand Book of Distance Education IGNOU

১০.৬ অগ্রগতি খতিয়ান

১নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ গুণগত ধাৰণাটোৱে কিছুমান নির্দিষ্ট বস্তুৰ সুন্দৰতাৰ মানক সুচায়। গুণমান মানে যিকোনো মানৰ কর্মৰ সম্পাদন কার্য্যৰ সুন্দৰতাওঁ হ'ব পাৰে। সেয়েহে আমি যেতিয়া দূৰ শিক্ষা সম্বন্ধিত গুণৰ নিশ্চিতকৰণৰ কথা কওঁ তাৰ অর্থ হ'ল শিকন শিক্ষন প্রক্রিয়াৰ নির্দিষ্ট ধৰণৰ মাধ্যমেৰে শিক্ষা বিস্তাৰ আৰু জ্ঞানৰ সৈতে জড়িত সম্পাদিত কর্মৰ শ্রেষ্ঠতাৰ কিছু পর্যায়ত উপনীত হোৱা।

গুণমান নিশ্চিতকৰণ হ'ল এক বিকাশমুখী কৌশল সেইটোৱে আনুষ্ঠানিক ফলপ্রসুতাৰ সামগ্রীকভাৱে ৰক্ষণাবেক্ষণ আৰু বৃদ্ধিকৰণ ৰূপাঙ্কন কৰে। এখন অনুষ্ঠানৰ গুণমান উন্নত কৰাটো প্রয়োজনীয় বিশেষকৈ পাঠ্যসূচীৰ দিশ, শিকন শিক্ষন প্রক্রিয়া, গৱেষণা পৰামর্শদান আৰু শিক্ষা, স্বাস্থ্য অনুশীলন আৰু শিকাৰু সমর্থিত সেৱা, সম্প্রসাৰিত প্রকাশ আৰু অনুষ্ঠানখনৰ সহ-পাঠ্যক্রমিক কার্যসূচীসমূহৰ দৰে ভাগবোৰৰ প্রতিপালনৰ বাবে।

২নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ বর্তমানৰ সমাজখনক "জ্ঞান সমাজ" হিচাপে অভিহিত কৰা হয়, য'ত সদস্যসকলে কিছুমান প্রয়োজন আধাৰিত কৌশল আয়ত্ব কৰা উচিত, যিবোৰ সুন্দৰভাৱে জীৱন যাপনত সহায়ক হ'ব পাৰে। শিক্ষাই হ'ল একমাত্র পথ যিটোৰ মাধ্যমত এখন সমাজৰ মানৱ শক্তিক বিকশিত কৰাৰ বাবে জ্ঞান আৰু তথ্য বিস্তাৰ শিকাৰুসকলৰ মাজত কৰিব পৰা যায়। আমাৰ দেশৰ চৰকাৰৰ সন্মুখলৈ অহা এটা গুৰুত্বপূর্ণ প্রত্যাহ্বান হ'ল উচ্চ শিক্ষাক সকলোৰে বাবে সহজলভ্য কৰি তোলাৰব্যৱস্থা কৰা। মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাটোৱে হ'ল আটাইতকৈ ফলদায়ক বিকল্প

পথ যিটোৰ মাধ্যমত ব্যক্তিসকলে উচ্চ শিক্ষাত প্ৰৱেশ কৰিব পাৰে। সকলোকে প্ৰৱেশ কৰিবলৈ যেতিয়া সুবিধা দিব বিচৰা যায় তেতিয়া গুণমান প্ৰধান বিষয় হৈ পৰে। সেয়েহে পৰম্পৰাগত শিক্ষাৰ লগতে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণৰ প্ৰতিষ্ঠান সমূহে আৰম্ভণিৰ পৰাই গুণগত শিক্ষাৰ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ চেষ্টা কৰিব লাগিব। দূৰত্ব ধৰণৰ মাধ্যমেৰে গুণগতমান নিশ্চিত কৰিবলৈ ৰাষ্ট্ৰীয় জ্ঞান আয়োগে মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ অনুষ্ঠান সমূহৰ প্ৰত্যেকতে একোটা 'বাহ্যিক গুণগতমান নিশ্চিতকৰণ কোষ' খোলাৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছে। সেই কোষটোৱে অনুষ্ঠানসমূহৰ গুণমান নিয়মীয়া বিৰতিৰ মাধ্যমত নিৰ্ণয় আৰু মূল্যায়ন কৰিব। 'দূৰত্ব শিক্ষা পৰিষদেওঁ' - দেশৰ প্ৰতিখন মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ত একোটাকৈ 'আভ্যন্তৰিণ গুণমান নিশ্চিতকৰণ কেন্দ্ৰ' খোলাৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিছে।

৩নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ মুক্ত আৰু দূৰ শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ এখন অনুষ্ঠানে গুণমান ৰক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত কিছুমান পথ অৱলম্বন কৰিব পাৰে। সেইবোৰ হ'ল ঃ-

- মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ পাঠ্যক্ৰমৰ গুণমান নিশ্চিতকৰাৰ বাবে সুচিন্তাযুক্ত, প্ৰয়োজন আধাৰিত, নিয়োগসম্বন্ধীয় আৰু শিকাৰু বন্ধুত্বসূচক হোৱা উচিত।
- স্ব-শিক্ষণ আহিলাসমূহ ছপা আৰু দৃশ্য-শ্ৰাব্য ধৰণৰ সামগ্ৰী দুয়োবিধেই হ'ল মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ মূলবস্তু, সেইবোৰ উচ্চ গুণসম্পন্ন হোৱাউচিত।
- উপযুক্ত আৰু ফলদায়ক পৰামৰ্শদানৰ সত্ৰসমূহ তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যা ব্যৱহাৰ কৰি মুখামুখী ধৰণৰ লগতে শ্ৰৱন দৰ্শন ধৰণৰ মাধ্যমেৰে অনুষ্ঠিত কৰিব পাৰি।
- মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাক সফল কৰিবলৈ হ'লে উপযুক্তভাৱে আৰু সময়মতে শিকাৰু সমৰ্থিত সেৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব।
- মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ গুণগত মান তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যা ব্যৱহাৰ কৰি উন্নত কৰিব পৰা যায়। তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যা সম্বলিত মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰাহে মাত্ৰ 3As যিকোনো ব্যক্তি, যিকোনো সময়ত আৰু যিকোনো স্থানৰ সৈতে শিক্ষা সম্ভৱ কৰি তুলিব পৰা যায়।
- মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ গুণমান উন্নত কৰিবলৈ হ'লে গৱেষণা আৰু নতুন ক্ষেত্ৰ উদ্ভাৱনৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব।
- গুণসম্পন্ন মানৱ সম্পদ গঢ়ি তুলিবলৈ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ গুণমান আৰু বিশিষ্টতা নিৰ্ভৰ কৰে আত্ম অধ্যয়ন আহিলাসমূহ যেনে ছপা আৰু শ্ৰৱন দৰ্শন, তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিবিদ্যা আধাৰিত ৱেডিওঁ, দূৰদৰ্শন, শ্ৰব্যকেছেট, শ্ৰৱণ ভিডিওঁ আহিলাসমূহ, তাৰ সংযোগ

অভিবর্তন, কম্পিউটাৰ আধাৰিত শিক্ষণ প্রযুক্তিবিদ্যা, অন-লাইন শিক্ষন, ৱেব পৰটেল, ইন্টাৰনেট আধাৰিত শিক্ষন, মোবাইল আৰু শিকাৰু সমর্থিত সেৱা; পৰামর্শদান আদিবোৰৰ ওপৰত।

১০.৭ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) বস্তুধর্মী প্রশ্ন (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন নং১ঃ গুণমান বুলিলে কি বুজে?

প্রশ্ন নং২ঃ শিক্ষাত গুণমান মানে আপুনি কি বুজে?

প্রশ্ন নং৩ঃ দূৰৱর্তী শিক্ষাৰ গুৰুত্বতা কি?

প্রশ্ন নং৪ঃ ভাৰতবর্ষৰ উচ্চশিক্ষাৰ বর্তমান অৱস্থা কেনেধৰণৰ?

(খ) চুটি প্রশ্ন (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন নং১ঃ আমি কিয় মুক্ত আৰু দূৰৱর্তী শিক্ষন অনুষ্ঠানত 'আভ্যন্তৰীণ গুণমান নিশ্চিতকৰণ কেন্দ্র" গুণমান নিশ্চিতকৰণৰ বাবে গুৰুত্বপূর্ণ বুলি ভাবো?

প্রশ্ন নং২ঃ এখন দেশৰ 'জ্ঞান অর্থনীতি' তৈয়াৰ কৰাৰ বাবে গুণমানৰ শিক্ষা কিয় গুৰুত্বপূর্ণ?

প্রশ্ন নং৩ঃ এখন ৰাষ্ট্রৰ মানৱসম্পদ বিকাশৰ ক্ষেত্রত গুণমানৰ শিক্ষা কেনেদৰে জড়িত?

(গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন নং১ঃ এখন অনুষ্ঠানৰ গুণমানৰ উন্নতি সাধন কৰিব পাৰি বুলি আপুনি ভাবে নেকি? যদি ভাবে তাৰবাবে কি পৰামর্শ আগবঢ়াব?

প্রশ্ন নং২ঃ শিক্ষাত গুণমান বিশেষকৈ মুক্ত আৰু দূৰৱর্তী শিক্ষাৰ ধৰণত নিশ্চিত কৰাৰ বাবে কি কি উপায় আৰু পথ আছে আলোচনা কৰক।